

Η ΣΥΛΛΕΚΤΙΚΗ ΜΑΝΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ:

Η ΑΡΠΑΓΗ ΚΑΙ Η ΣΥΛΗΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Της ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΜΠΕΡΙΔΟΥ

Σελίδα | 1

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

«Εσείς οι Άγγλοι μας παίρνετε τα έργα των προγόνων μας. Φυλάξτε τα καλά. Εμείς οι Έλληνες στο μέλλον θα τα ζητήσουμε πίσω» (Αθανάσιος Ψαλίδας, 1809).

***

Μια νέα εξέλιξη προέκυψε αναφορικά με το θέμα των *γλυπτών του Παρθενώνα* που απέσπασε ο Lord Elgin στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και εκτίθενται στο Βρετανικό Μουσείο σήμερα. Δυο Τούρκοι επιστήμονες (Ζεϊνέπ Αϊγκέν και Ορχάν Σακίν) εξετάζοντας τα οθωμανικά αρχεία, καταρρίπτουν τους ισχυρισμούς των Βρετανών πως είχαν λάβει άδεια από τον σουλτάνο για την ‘αρπαγή’. Αποδεικνύεται ότι το Βρετανικό Μουσείο βασίζει τους ισχυρισμούς του σε μια ιταλική μετάφραση του φερόμενου ως πρωτότυπου σουλτανικού φερμανιού (άδειας). Οι δύο Τούρκοι επιστήμονες ήρθαν στην Αθήνα στις 23 Φεβρουαρίου 2019 και σε συνεργασία με Έλληνες ομολόγους τους, αποφάνθηκαν πως δεν υπάρχει σουλτανικό φερμάνι. Ο επικεφαλής των Εργατικών Jeremy Corbyn δήλωσε πέρσι τον Ιούνιο, πως τα γλυπτά του Παρθενώνα εκλάπησαν και πως θα τα επιστρέψει, όταν οι Εργατικοί πάρουν την εξουσία. Το Βρετανικό κοινό στηρίζει αυτήν την εξέλιξη για την επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα στην Αθήνα από το 1996. Μετά τη μετάδοση ενός προγράμματος αφιερωμένου στην επιστροφή των γλυπτών της Ακρόπολης στην Ελλάδα, το Βρετανικό κοινό ψήφισε με πλειοψηφία 92,5% για την επιστροφή των Μαρμάρων. Ο Bill Stewart, ένας από τους παραγωγούς του Καναλιού 4, του πολιτισμικού καναλιού της Βρετανίας, δηλώνει σε συνέντευξη του στις 28 Απριλίου 1996: «ούτε στα πλέον τρελά μου όνειρα δεν είχα φανταστεί το 92,5%!» Βεβαίως δεν πρέπει να ξεχάσουμε και την επιρροή που άσκησε η εκστρατεία που ξεκίνησε το 1981

η Μελίνα Μερκούρη ως Υπουργός Πολιτισμού για την επιστροφή των μαρμάρων-γλυπτών του Παρθενώνα στην Αθήνα.

Αρχαία ελληνικά ευρήματα και έργα τέχνης υπάρχουν σήμερα σε όλο τον κόσμο. Συλλεκτική μανία είχε καταλάβει τις ευρωπαϊκές αυλές και τους μεγιστάνες του πλούτου ήδη, από την αυγή της Αναγέννησης. «Είναι θλιβερή η διαπίστωση», έγραφε τον 19^ο αιώνα, ο Francois-René de Chateaubriand, «ότι οι πολιτισμένοι ευρωπαϊκοί λαοί προξένησαν στα μνημεία των Αθηνών περισσότερο κακό κατά τη διάρκεια 150 χρόνων από' όσο όλοι μαζί οι βάρβαροι κατά τη διάρκεια των αιώνων. Είναι σκληρό να σκεφτεί κανείς ότι ο Αλάριχος και ο Μωάμεθ Β' σεβάστηκαν τον Παρθενώνα, για να τον αφανίσουν ο Μοροζίνι και ο Έλγιν».

Σελίδα | 2

Η 'Αρχαιοφιλία' των Ευρωπαίων: 'Αρχαιοφιλία' και στο Χαρέμι Πριγκίπισσας-Συλλέκτριας Αρχαιοτήτων

«Εσείς οι Άγγλοι μας παίρνετε τα έργα των προγόνων μας. Φυλάξτε τα καλά. Εμείς οι Έλληνες στο μέλλον θα τα ζητήσουμε πίσω» δήλωνε το 1809 ο Αθανάσιος Ψαλίδας στον John Hobhouse που συνόδευε τον Lord Byron στο πρώτο του ταξίδι στην Ελλάδα. Ο Ψαλίδας, ηγετική πνευματική φυσιογνωμία του νεοελληνικού Διαφωτισμού στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, είχε αποκαλέσει στα Γιάννενα «τυμβωρύχο» και «ιερόσυλο» έναν Άγγλο αρχαιολόγο (στο χρονικό του περιηγητή Hughes, *Travels in Sicily, Greece and Albania 1820*).

Το 1785 ο Γάλλος πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη είχε αποσπάσει από το σουλτάνο φερμάνι, άδεια συλλογής αρχιτεκτονικών τμημάτων μνημείων και άλλων αρχαιοτήτων. Όμως το 1801, όταν άρχισαν οι αγγλοτουρκικές διαπραγματεύσεις για το καθεστώς της Αιγύπτου, τα μνημεία της Ακρόπολης έπαιξαν σπουδαίο ρόλο στην διπλωματική συναλλαγή. Έτσι ο Lord Elgin, τότε πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη, κατόρθωσε να υποσκελίσει το Γάλλο πρεσβευτή, αποσπώντας και πριονίζοντας τα γλυπτά του Παρθενώνα, του Ερεχθείου και του μνημείου του Θρασύλλου. Κατά την ιστορική συζήτηση που έγινε στην Αγγλική Κοινοβουλευτική Επιτροπή του 1804, ύστερα από την αρπαγή των γλυπτών της Ακρόπολης από τον Lord Elgin και το θόρυβο που είχε προκληθεί σε πανευρωπαϊκή κλίμακα, ο Count Ambertine είχε αναφέρει: «Νομίζω ότι ο κίνδυνος που αντιμετώπιζαν τα Μάρμαρα

δεν προερχόταν τόσο από τους Τούρκους όσο από τις συχνές επισκέψεις των περιηγητών στην Ελλάδα».

Σελίδα | 3 Η Mary Nisbet of Dirleton, η σύζυγος του Lord Elgin—η οποία βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη από το 1799 έως το 1802—σε επιστολές της προς τη μητέρα της, αναφέρεται στη συλλεκτική μανία του συζύγου της. Επίσης, στις επιστολές της υπάρχουν και αναφορές για τη «απομάκρυνση», των μαρμάρων, δηλαδή την αρπαγή των γλυπτών του Παρθενώνα και άλλων αρχαιοτήτων.

Οι περιηγήτριες του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, όπως και οι περιηγητές, τεκμηριώνουν το δυτικό ενδιαφέρον για τις ελληνικές αρχαιότητες, την αρχαία αρχιτεκτονική και ιδιαίτερα την «απομάκρυνση» των αρχαιοτήτων, δηλαδή την αρχαιοκαπηλία. Αναζητούν, αντλούν και επεξεργάζονται πληροφορίες σχετικά με την αρχαία Ελλάδα και το Βυζάντιο. Εξετάζουν την αρχιτεκτονική των βυζαντινών μνημείων, ιδιαίτερα της Αγίας Σοφίας, του Ιπποδρομίου και των δημόσιων λουτρών. Για παράδειγμα, η Αγγλίδα περιηγήτρια-ζωγράφος Mary Walker (1897) μας πληροφορεί ότι στο γυναικείο λουτρό που επισκέφτηκε το 1867 υπήρχε «τετράγωνη πισίνα, αρχαίας κατασκευής, που είχε μια σκεπή που στηριζόταν επάνω σε κολώνες.» Η περιηγήτρια παρατήρησε, επίσης, ότι πάνω στις κολώνες υπήρχαν πλάκες στους τοίχους με αρχαίες Ελληνικές επιγραφές.

Η αρπαγή των ελληνικών αρχαιοτήτων είχε μορφή οργανωμένου βανδαλισμού, ειδικά τον 18^ο και 19^ο αιώνα, με πρωταγωνιστές Γάλλους και Άγγλους. Η αρπαγή αρχαιοτήτων υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα κίνητρα για ταξίδια στην Ανατολή, των Άγγλων, των Γάλλων, των Γερμανών, κ.ά. Συλλογές αρχαιοτήτων είχαν και Οθωμανές πριγκίπισσες, όπως η πριγκίπισσα Μανσούρ, η αδελφή του Κεντίβ (Khedive) της Αιγύπτου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ταξιδιωτικά χρονικά της περιηγήτριας Dowager Marchioness of Dufferin and Ava που καλύπτουν τα έτη 1879 και 1881-1884. Στην επίσκεψή της στο χαρέμι της πριγκίπισσας Μανσούρ στις 19 Δεκεμβρίου 1882, η περιηγήτρια επισημαίνει ότι η πριγκίπισσα, η οποία μιλούσε άπταιστα τη Γαλλική γλώσσα, είχε συλλογή αρχαιοτήτων και «είναι η μόνη γυναίκα που γνώρισα εδώ στην Τουρκία, που έχει καλό γούστο και που έχει κάποια αντίληψη για τη ζωή, εκτός από τα τσιγάρα, τα ντιβάνια και την Αραβική μουσική.»

Η στροφή προς το κλασικό πνεύμα καλλιέργησε την αρχαιοφιλία, με αποτέλεσμα να αρχίσουν οι επιδρομές για τη σύληση των αρχαίων μνημείων και τη συγκέντρωση κάθε λογής έργου τέχνης.

Σελίδα | 4

Αιώνες οι Γάλλοι και οι Άγγλοι πρεσβευτές στην Κωνσταντινούπολη έπαιζαν το ρόλο ανιχνευτών αρχαιοτήτων και αρχαιοκαπήλων για λογαριασμό των μοναρχών ή άλλων φιλότεχνων μεγιστάνων που εκπροσωπούσαν. Πρεσβευτές εκμεταλλεύονταν τη διπλωματική τους ιδιότητα για να οργανώνουν επιχειρήσεις εξαγωγής αρχαιοτήτων στη Ευρώπη. Για παράδειγμα, η επταετία της παραμονής του πρεσβευτή Sir Thomas Roe στην Κωνσταντινούπολη (1622-1628) αποτελεί μια από τις πλέον σκανδαλώδεις περιόδους αρπαγής καλλιτεχνικών θησαυρών, αρχαιοκαπηλίας και καταστροφής κλασικών έργων στον ελληνικό χώρο. Ο «Τουρκόφιλος και φιλοχρήματος» πρεσβευτής το 1625 εκμυστηρεύτηκε στην αλληλογραφία του με τον Αρχιεπίσκοπο του Καντενμπέρυ τις προσπάθειές του να εξαπατήσει τον Πατριάρχη και να αποσπάσει αρχαία χειρόγραφα και βιβλία από την πλούσια βιβλιοθήκη του Πατριαρχείου:

«Αγωνίζομαι να πείσω τον Πατριάρχη, που έχει μεγάλη συλλογή, ότι τα αρχαία βιβλία σκονίζονται και σαπίζουν ανάμεσα στους αμαθείς Έλληνες, που δεν πρόκειται ούτε να τα χρησιμοποιήσουν ούτε να τα καταλάβουν ποτέ [...] τα βιβλία αυτά αποτελούν όπλα για ειδικούς» (στο χρονικό: [The embassy of Sir Thomas Roe to the court of the Great Mogul, 1615-1619, as narrated in his journal and correspondence](#)).

Ανεκτίμητοι Θησαυροί στους Δελφούς - Καταστροφή Αρχαιοτήτων

Φθάνοντας ο Sir Thomas Roe στην Πόλη και αναλαμβάνοντας τα νέα πρεσβευτικά του καθήκοντα, παίρνει παραγγελία από έναν Άγγλο ευγενή να συγκεντρώσει αρχαιότητες, γλυπτά, επιγραφές, νομίσματα κ.λπ. Σε επιστολή του επισημαίνει ότι δεν υπάρχουν πια χειρόγραφα, αλλά: «όσο για τις μαρμάρινες αρχαιότητες, υπάρχουν πολλές σε διάφορα σημεία. Ειδικά όμως στους Δελφούς, βρίσκονται ανεκτίμητοι θησαυροί. Και νομίζω πως δεν είναι δύσκολο να γίνουν έρευνες και ανασκαφές. Μαθαίνω πως πολλά αγάλματα είναι θαμμένα για να σωθούν από τους Τούρκους [...] Νομίσματα θα προμηθευτώ από Εβραίους αλλά είναι πολύ ακριβά. Έχω ένα χρυσό του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Επίσης απέκτησα ένα γλυπτό από

το ανάκτορο του Πριάμου [...] Υπάρχουν αναρίθμητοι κίονες, αγάλματα και επιτάφιας ενεπίγραφες μαρμάρινες στήλες. Αλλά πρέπει να αναζητηθούν με απόλυτη μυστικότητα. Η μεγάλη δυσκολία βρίσκεται στην εξαγωγή. Γι αυτό χρειάζεται περισσότερη εχεμύθεια και εξυπνάδα παρά δύναμη, για να μη τ' αρπάξουν οι Τούρκοι για λογαριασμό τους».

Ο Γάλλος πρεσβευτής De la Haye στο οδοιπορικό *Les Voyages du sieur Du Loir en Turquie, Paris, 1654* αναφέρει: «Είδα στη Δήλο [το 1639] Άγγλους να πριονίζουν στα δύο, από πάνω προς τα κάτω, ένα άγαλμα του Απόλλωνα, για να πάρουν ένα κομμάτι».

Στην Αθήνα τον 17^ο αιώνα η Σουηδή περιηγήτρια Anna Akerhjelm—η οποία συνόδευε, ως κυρία επί των τιμών, την Kathryn Carlotta de la Cardie, σύζυγο του Κόμη Koenigsmark, σ' όλες τις περιηγήσεις της—περιγράφει την καταστροφή του Παρθενώνα. Οι δύο γυναίκες ακολούθησαν τον Κόμη, διοικητή των μισθοφόρων της στρατιάς, κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Μοροζίνι στο Μοριά, κατά την κατάληψη και πολιορκία της Αθήνας, της καταστροφής του ναού του Παρθενώνα (1687) και την πολιορκία και κατάληψη του Νεγκρεπόντε (1688).

Η Anna Akerhjelm, σε επιστολή της προς τον αδελφό της, με ημερομηνία 18 Οκτωβρίου 1687 γράφει: «Το φρούριο βρίσκεται πάνω στον λόφο [...] Πόσο λυπήθηκε η Αυτού Εξοχότης [Count Koenigsmaark] που κατέστρεψε τον ωραίο ναό, ο οποίος υπήρχε εκεί τρεις χιλιάδες χρόνια και ονομαζόταν ο Ναός της Αθηνάς! [...] οι βόμβες προκάλεσαν τέτοιες επιπτώσεις που αυτός ο Ναός δε θα μπορέσει ποτέ πια να αποκατασταθεί και ν' αποδοθεί στον κόσμο».

Κατά την πολιορκία της Αθήνας, όπως επεσήμανε στην επιστολή της η Σουηδή περιηγήτρια, μία βόμβα έπεσε στον αρχαίο ναό της Αθηνάς που οι Τούρκοι είχαν μετατρέψει σε τζαμί και στον οποίο είχαν εγκαταστήσει πυριτιδαποθήκη. Αναφέρει επίσης, ότι ολόκληρος ο ναός, καθώς και ένα μεγάλο μέρος της πόλης καταστράφηκαν εντελώς και από τότε η πόλη της Αθήνας πέρασε στα χέρια των χριστιανών.

Πλήθος μουσουλμανικών βανδαλισμών

Τα γλυπτά, τα αρχιτεκτονικά μνημεία και τα έργα τέχνης ήταν εκτεθειμένα και στο έλεος των Τούρκων. Τα κείμενα των περιηγητών και των περιηγητριών

αποκαλύπτουν πλήθος μουσουλμανικών βανδαλισμών. Οι Τούρκοι χρησιμοποιούσαν τα μάρμαρα της Ακρόπολης για την παρασκευή ασβέστη. Σε διάφορες υπόδουλες περιοχές της οθωμανικής επικράτειας χρησιμοποιούσαν τα μάρμαρα στις οικοδομές, καθώς και ως υποστηρίγματα σταύλων και ως ταφόπλακες. Θρυμμάτιζαν τη μύτη, το πρόσωπο ή διάφορα σημεία ενός γλυπτού, πιστεύοντας ότι επιτελούν θεάρεστο έργο. Έκοβαν κομμάτια τα γλυπτά ή τα αγάλματα και τα πουλούσαν στους δυτικούς επισκέπτες/τριες κ.τλ.

Ο Γάλλος διπλωμάτης D'Arvieux, ο οποίος ταξίδεψε το 1653 στην Ελληνική Ανατολή, εξηγεί στο χρονικό των περιηγήσεών του τα αίτια της απέχθειας των Τούρκων για τα αγάλματα. Εξηγεί ότι οι Τούρκοι παραμόρφωναν και ακρωτηρίαζαν τα αρχαία ελληνικά αγάλματα για να φύγουν τα δαιμόνια που ζούσαν μέσα τους «γιατί ήταν αδύνατο να συλλάβουν πώς μπορούν να θαυμάζουν οι άνθρωποι άψυχα αγάλματα».

«Η αδιαφορία των Τούρκων για την τέχνη», αφηγείται ο περιηγητής Castelan (1808), «έκανε περισσότερο κακό στις αρχαιότητες από τον ίδιο το χρόνο. Δεν κοπιάζουν διόλου να πελεκήσουν τα μάρμαρα. **Γκρεμίζουν τα περίλαμπρα αρχαία οικοδομήματα και χρησιμοποιούν τα υλικά για να χτίζουν οικοδομές.** Είδα τα ερείπια ενός ναού [...] να χρησιμεύουν για φράγμα στην παροχέτευση των νερών προς το αυλάκι που κινούσε ένα πανάθλιο ξύλο. Αλλού βλέπεις κίονες κάθε λογής αποκολλημένους από διάφορα μνημεία να χρησιμοποιούνται για υποστηρίγματα σταύλων. **Μια αρχαία σαρκοφάγος, με κατακερματισμένη τη βάση, έγινε μαργέλι πηγαδιού και μια άλλη έγινε ποτίστρα για τα γιδοπρόβατα.** Ένα άγαλμα, που εξαιτίας του όγκου του ήταν αδύνατο να μετακινηθεί, έχει παραμορφωθεί από τα χτυπήματα που δέχτηκε από τις λόγχες των φανατικών Τούρκων. Το βρήκα στο εργαστήρι ενός γλύπτη ή μάλλον ενός βάρβαρου που πελεκούσε ταφόπλακες. Προσπαθούσε να σβήσει από τα μάρμαρα τις πολύτιμες για την αρχαιολογία επιγραφές, για να τις αντικαταστήσει με επιτάφια επιγραφή, κάποιου θλιβερού απογόνου του Μωάμεθ» (*Lettres sur la Moree et les isles de Cerigo, Hydre Tante* par A.L. Castelan, Paris 1808).

Υπάρχουν στοιχεία για την καταστροφή της πολιτισμικής μας κληρονομιάς από τον Τούρκο κατακτητή σε όλο το ελληνικό Αιγαίο, και όχι μόνο στις μαρτυρίες ξένων περιηγητών και περιηγητριών. Ιστορική μαρτυρία προκύπτει από τον Οθωμανό

Ναύαρχο Piri Reis (1521) ο οποίος στο πλούσιο έργο του στον τομέα της χαρτογράφησης υπογραμμίζει την ελληνικότητα των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου. Ο Piri Reis (1521), σε όλες τις περιγραφές του, ονομάζει το Αιγαίο «ελληνική θάλασσα», επαναλαμβάνοντας συχνά—για τα νησιά του Αιγαίου και διαφόρων περιοχών της Μικράς Ασίας—τους όρους: «Κατάκτηση» και «στρατιωτικές μονάδες». Ο Piri Reis, τον 16^ο αιώνα, περιγράφει και χαρτογραφεί το Αιγαίο για σκοπούς κατακτητικούς. Αυτός είναι ο λόγος που οι Τούρκοι έχουν δώσει το όνομά του στο γνωστό πλοiάριο των προκλήσεων, που το στέλνουν στο Αιγαίο δήθεν για σκοπούς ερευνητικούς. Ο Τούρκος Ναύαρχος Piri Reis (1521) στις περιγραφές τους αποδεικνύει ακούσια, ότι το Αιγαίο είναι ελληνικό· ο πληθυσμός, ο πολιτισμός, η ιστορία, η οικονομία, τα τοπωνύμια, όλα είναι ελληνικά. Με βάση το έργο του Piri Reis (1521) γίνονται ιστορικά και εμπειρικά διαφανείς οι στόχοι τουρκικής πολιτικής σχετικά με το Αιγαίο. Το έργο του Οθωμανού ναύαρχου παρέχει στρατηγικές πληροφορίες για την προετοιμασία της βίαιης κατάκτησης του Αιγαίου στα πλαίσια του τουρκικού επεκτατισμού, και πληροφορίες για τα σχέδια κατοχής περιοχών όπως η Ρόδος, που δεν είχε ακόμα κατακτηθεί, καθώς και η Κύπρος.

Έτσι δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι καταστρέφεται και σήμερα η πολιτισμική μας κληρονομιά στην κατεχομένη περιοχή της Κύπρου. Εφόσον διώχθηκαν οι χριστιανοί ορθόδοξοι που χρησιμοποιούσαν τις εκκλησίες για τις θρησκευτικές τους ανάγκες, τις χρησιμοποιούν σήμερα εκείνοι για τις δικές του ανάγκες. Λόγου χάρη, στο χωριό Κώμη Κεπήρ της Καρπασίας, η εκκλησία μετατράπηκε σε αποχωρητήριο. Στο χωριό Πραστείο της επαρχίας Αμμόχωστου, η ορθόδοξη εκκλησία του χωριού αυτού μετατράπηκε σε σινεμά. Άλλες χρησιμοποιούνται ως μάντρες για αιγοπρόβατα και στάβλοι για μικρά ζώα.

Οι λεηλασίες εκκλησιών, οι κλοπές αρχαιολογικών θησαυρών που φυγαδεύονται στο εξωτερικό είναι συνηθισμένα φαινόμενα ακόμα και σήμερα. Ενδεικτική περίπτωση αρχαιοκαπηλικής διακίνησης κυπριακών αρχαιοτήτων είναι τα 2000 αντικείμενα της ιδιωτικής συλλογής Χατζηπροδρόμου στην Αμμόχωστο, που λεηλατήθηκαν αμέσως μετά την εισβολή. Κατά διαστήματα κομμάτια της συλλογής παρουσιάζονται στις αγορές του Λονδίνου, της Ζυρίχης και της Λυών.

Εξαφανίστηκαν οι εικόνες (16^{ου} -17^{ου} αιώνα) από το τέμπλο της εκκλησίας του Αγίου Μάμα (Μόρφου), η οποία κτίστηκε στις αρχές του 16^{ου} αιώνα επάνω στα ερείπια τριών παλαιότερων ναών. Η εκκλησία μετατράπηκε σε σταύλο.

Σελίδα | 8

Η βυζαντινή Τράπεζα της Μονής Αψινθιώτισσα στο χωριό Συγγορί, με σπάνιες τοιχογραφίες του 12^{ου} αιώνα, μετατράπηκε επίσης σε στάβλο. Η τύχη των τοιχογραφιών είναι άγνωστη. Πολλές εκκλησίες έγιναν τζαμιά, όπως και η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου Κερύνειας.

Συστηματικά συνεχίζεται το λαθρεμπόριο των βυζαντινών και μεταβυζαντινών εικόνων. Τα αριστουργήματα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς έγιναν αντικείμενα λαθρανασκαφών και αρχαιοκαπηλίας. Αυτό είναι κατανοητό αν σκεφτούμε ότι οι Τούρκοι δεν έχουν καμιά σχέση με τον ελληνορθόδοξο πολιτισμό που τα δημιούργησε.

Αριστουργήματα της αρχαίας και της Βυζαντινή τέχνης υπάρχουν σ' ολόκληρο το νησί. Παράλληλα με τη βυζαντινή ορθόδοξη τέχνη ήκμασε στην Κύπρο η δυτική (γοτθική) τέχνη. Στο 16^ο αιώνα εμφανίζονται τα δείγματα αναγεννησιακής τέχνης, που διακόπτεται απότομα το 1570 με την τουρκική κατοχή της νήσου. Αυτά τα θαυμάσια έργα, αυτή την πολιτισμική κληρονομιά κατέστρεψε και συνεχίζει να καταστρέφει ο τούρκικος Αττίλας.

Είναι βέβαιο ότι η πολιτισμική κληρονομιά ενός τόπου, δεν είναι μόνο οι αρχαιότητες και τα παλαιά έργα τέχνης. Είναι η πνευματική του δημιουργία που σε συνδυασμό με την ιστορική-πολιτισμική μνήμη συγκροτούν καθημερινή βιωματική εμπειρία, η οποία δεν μπορεί να κλαπεί και να δημοπρατηθεί. Είναι λυπηρό που η διεθνής κοινότητα στέκεται με απάθεια μπροστά στο δράμα της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου, που αποτελεί μέρος της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Σελίδα | 9

- Καμπερίδου, Ε.** (2018). Το "Επικίνδυνο Ελληνικό Στοχείο» στην Κύπρο. *Φιλοσοφία και Παιδεία*, 24(77-78), 34-37. Έκδοση της Ένωσης Καθηγητών για την Προαγωγή της Φιλοσοφίας στην Εκπαίδευση (Ε.Κ.Δ.Ε.Φ.).
- Καμπερίδου, Ε.** (1996). «Ομολογώ», Καταστροφή Ελληνικών Αρχαιοτήτων (Hughes 1820). *ΓΡΑΜΜΑ, Griechische Zeitschrift fur Deutschland und Europa*. Attika Press, Frankfurt, τεύχος 35, 72-75.
- Piri Reis** (1521). *BAHRIYE, Κατακτητική ναυσιπλοΐα στο Αιγαίο* (μετάφρ./σχόλια Φαράντου, Μ. Ανάλυση/σχόλια: Φαράντος, Γ. 1981, 1990). Εκδόσεις: Τελέθριον.
- Φαράντος, Γ.** (2004). Εισαγωγή στην Ολυμπιακή Παιδεία. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος Σ.Ι.
- Φαράντος, Γ.** (1989). Φιλοσοφία (δίτομο). Αθήνα: ΤΕΛΕΘΡΙΟ

Ξενόγλωσση

- Kamberidou, I.** (2017). Frédéric Barbier. The Greek Dream by Monsieur de Choiseul: The Travels of a European of the Enlightenment. Book Review. *Journal of Modern Greek Studies* 35 (2017), 35, 564–612.
- Kamberidou, I.** (2016). Interacting, sharing and bonding: ‘notes of personal experience’ by nineteenth-century women travellers. *Gender, Place & Culture*, 23(3), 381-397. Routledge.
- Nisbet** of Dirleton, Mary, Countess of Elgin (1926). The Letters of Mary Nisbet of Dirleton, Countess of Elgin, arranged by Lieut. Colonel Nisbet Hamilton Grant London: John Murray, Albemarle St. W.I.